

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาทางวิจัย

ปัญหาขยะเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลยกขึ้นมาเป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งขณะนี้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีการจัดทำแผนแม่บทเพื่อจัดการและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและต้นแบบจากต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการจัดการขยะ ซึ่งอาจต้องออกกฎหมายควบคุมการเกิดขยะตั้งแต่ต้นทางด้วยประชากรที่เพิ่มขึ้น การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นทุกปี ในปี 2558 ปริมาณขยะมูลฝอยทั้งประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 อยู่ที่ประมาณเกือบ 27 ล้านตัน อัตราการสร้างขยะมูลฝอยต่อคนเพิ่มขึ้นจาก 1.11 เป็น 1.13 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ขณะที่ขยะมูลฝอยเพียงร้อยละ 30 ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง และนำกลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิลอย่างจริงจัง ทำให้มีขยะตกค้างและเป็นปัญหามากถึง 30 ล้านตันต่อปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2558 : ออนไลน์) จากการประเมินสถานการณ์ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ซึ่งประมาณการโดยใช้ข้อมูลจำนวนประชากรของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากฐานข้อมูลของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2556 คูณด้วยอัตราการเกิดขยะมูลฝอยของแต่ละพื้นที่ ดังนี้คือ เทศบาลนคร 1.89 (กก./คน/วัน) เทศบาลเมือง 1.15 (กก./คน/วัน) เทศบาลตำบล 1.02 (กก./คน/วัน) องค์การบริหารส่วนตำบล 0.91 (กก./คน/วัน) และเมืองพัทยา 3.9 (กก./คน/วัน) (กรมควบคุมมลพิษ, 2558 : ออนไลน์) และจากข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษพบว่า ปี 2558 มีปริมาณขยะเกิดขึ้น 29.09 ล้านตัน ถูกขนนำไปกำจัด 13.6 ล้านตัน ถูกกำจัดอย่างถูกต้อง 8.4 ล้านตัน อีกประมาณ 7.09 ล้านตัน ถูกกำจัดอย่างผิดวิธี เช่น การเทกองในบ่อดิน การเผากลางแจ้ง หรือการลักลอบทิ้งในพื้นที่รกร้าง

จากการข้อมูลจังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดสุรินทร์ แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 17 อำเภอ 158 ตำบล และ 2,120 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรในจังหวัดทั้งสิ้น 1,395,024 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 697,486 คน หญิงจำนวน 697,538 คน มีเนื้อที่ทั้งหมด 8,124.056 ตารางกิโลเมตร (ประมาณ 5,077,535 ไร่) มีประชากรทั้งสิ้น 1,388,194 คน เป็นชาย 694,034 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด เป็นหญิง 694,160 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 93.1 อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล และร้อยละ 6.9 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ระบบสถิติทางการทะเบียน จังหวัดสุรินทร์, 2558) และเมื่อทำการสำรวจข้อมูลสถิติจังหวัดสุรินทร์ ขยะมูลฝอยชุมชนนับเป็นปัญหาที่มีความรุนแรง โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมือง และเขตเทศบาลตำบล เนื่องจากเป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอย่างหนาแน่น จึงมีอัตราการบริโภคสูง และส่งผลให้มีจำนวนขยะเพิ่มขึ้นตามมาด้วย ปัจจุบันเขตชุมชนในจังหวัดสุรินทร์

ประสบปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยเนื่องจากไม่สามารถกำจัดขยะได้หมด ทำให้มีขยะตกค้าง และไม่มีพื้นที่รองรับในการกำจัด รวมทั้งส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการกำจัดที่ไม่เหมาะสมและไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ และคุณภาพชีวิตของประชาชนตามมา ซึ่งปริมาณขยะทั้งจังหวัดมีประมาณ 245,166 ตัน/ปี สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (167,276 ตัน/ปี) อันดับที่ 14 ของประเทศไทย (สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์, 2558)

ส่วน ตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่รวมประมาณ 43,750 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีถนนสายอำเภอสตึก - อำเภอท่าตูม ตัดผ่าน ตำบลศรีณรงค์ แบ่งเขตการปกครองแบ่งออกเป็น 13 เขต 13 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรในจังหวัดทั้งสิ้น 46,416 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 23,422 คน หญิงจำนวน 22,994 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) จากข้อมูลสถิติขยะมูลฝอยของจังหวัดสุรินทร์ 1,302.00 ตันต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2558) ซึ่งถือเป็นปริมาณที่ค่อนข้างสูง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการสะสมขยะจากแต่ละชุมชน จากการลงพื้นที่สำรวจบริบทชุมชนและพูดคุยกับตัวแทนทางชุมชน จะพบปัญหาหนึ่งที่สำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน นั่นก็คือ ปัญหาการจัดการขยะ ในการจัดการขยะเบื้องต้นของชุมชนทางองค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ได้จัดกิจกรรมจิตอาสาเกี่ยวกับจัดการขยะ และมีแนวทางในการกำจัดขยะชุมชน ได้มีถังเก็บขยะให้ทุกครัวเรือนและมีรถเก็บขยะและมีรถเก็บขยะทุกวันแต่ก็ยังประสบปัญหาเนื่องจากสาเหตุสำคัญได้แก่ การจัดการขยะที่ยังไม่ถูกวิธี และ ไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งลงถังขยะบางส่วนแต่ยังไม่ได้ผลดี ซึ่งพบว่าแต่ละครัวเรือนยังไม่มีรูปแบบการคัดแยกขยะที่ชัดเจน โดยทางชุมชนอยากให้มีธนาคารขยะในชุมชนและในตำบล ต้องการให้ดำเนินการจัดการขยะเพื่อลดปริมาณขยะสะสม และจัดการขยะในครัวเรือน

จากปัญหาดังกล่าว องค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์จึงมีแนวคิดที่จะศึกษา เรียนรู้แนวทางปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการจัดการขยะและวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนเพื่อให้ชุมชนสะอาดถูกสุขลักษณะ และลดปริมาณขยะในครัวเรือน มุ่งเน้นให้ชุมชนสามารถคัดแยกขยะและของเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการขยะของชุมชน ปรับปรุงกระบวนการที่ก่อให้เกิดการลดปริมาณขยะของชุมชน และชุมชนสามารถนำขยะกลับมาใช้ใหม่หรือสร้างมูลค่าเพิ่มจากการจัดการขยะโดยชุมชนได้ ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัยนี้คือชุมชนมีรูปแบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ สามารถลดปริมาณขยะโดยชุมชนได้ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ว่า “ทุกคนบนแผ่นดินไทยมีขีดความสามารถ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่เอื้อต่อสุขภาวะ” ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ดีและสังคมที่ดีจะส่งผลต่อสุขภาวะของคนในชุมชนนั้นๆ ด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตประเด็นของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1.3.1.1 แนวทางการจัดการขยะ
- 1.3.1.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การวิจัยเน้นการศึกษาในพื้นที่ของบ้านยางน้อย หมู่ 13 ตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์

3. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยนี้ดำเนินการระหว่างเดือน มกราคม 2560 ถึงเดือนธันวาคม 2560

กลุ่มเป้าหมายการวิจัย

บ้านยางน้อย หมู่ 13 ตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์

กลยุทธ์การวิจัย

กลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 เตรียมนักวิจัย เตรียมพื้นที่เป้าหมาย วางแผนการดำเนินงาน
- ระยะที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทพื้นที่ ศึกษาดูงานและวิเคราะห์ข้อมูล
- ระยะที่ 3 ประชุมเชิงปฏิบัติเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางการแก้ปัญหาและรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะ
- ระยะที่ 4 ติดตามผล ประเมินผล ถอดบทเรียนและสรุปผล

นิยามศัพท์

รูปแบบการจัดการขยะ หมายถึง วิธีการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางจากแหล่งกำเนิดไปจนถึงการกำจัดและการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อลดปริมาณขยะ มีคัดแยกประเภทขยะ การจัดเก็บ การขนย้าย การกำจัด การใช้ซ้ำ การนำกลับมาใช้ใหม่ การทำปุ๋ย ตลอดจนการมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะ หมายถึง วิธีการ กฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างและใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในของชุมชน ในการจัดการขยะเริ่มตั้งแต่ต้นทางจากแหล่งกำเนิดไปจนถึงการกำจัดและการนำมาใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์จากขยะ หมายถึง การนำขยะมูลฝอยในครัวเรือนหรือในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การนำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยอัดเม็ด นำมาเลี้ยงไส้เดือนผลิตน้ำหมักมูลไส้เดือน ใช้เป็นปุ๋ยบำรุงพืชผักสวนครัว การนำขยะแก้วและกระถางพลาสติกมาใช้ซ้ำ เช่น ปลูกกล้าต้นไม้หรือพืชผักสวนครัว การนำเศษผ้ากลับมาใช้ซ้ำ เช่น แปรรูปเป็นพรมเช็ดเท้า ผ้าเช็ดมือและถุงมือ เป็นต้น

พฤติกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ หมายถึง การกระทำหรือปฏิบัติของประชาชนในชุมชน ได้แสดงออกเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยภายใต้ความรู้ความเข้าใจในรูปแบบที่เหมาะสมและถูกต้องตามกติกาที่ชุมชนตกลงร่วมกันและถือเป็นแนวปฏิบัติจริง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนเกิดคณะทำงานในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์ อย่างน้อย 1 กลุ่ม
2. ชุมชนได้แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์ อย่างน้อย 1 แนวปฏิบัติ รวมทั้งรูปแบบการคัดแยกขยะในครัวเรือนและปริมาณขยะสะสมในพื้นที่จัดเก็บของชุมชนลดลง
3. ชุมชนมีการคัดแยกขยะและการใช้ประโยชน์จากขยะในครัวเรือนของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์ ในชุมชนเป้าหมาย
4. ลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนลงในชุมชนเป้าหมายลงได้